

Практичне заняття №

Тема: Вивчення нормативно – технічної документації стандартів у рослинництві

Мета: Закріплення знань і з теми «Стандартизація і сертифікація як нормативні засади якості й безпечності сільськогосподарської продукції»

Завдання 1. Ознайомитись з нормативно – технічною документацією стандартів у рослинництві :

Мета стандартизації

Нормативні документи

Позначення нормативного документа

Щодо загальних вимог до якості й безпеки продукції сільського господарства діють правила проведення обов'язкової стандартизації й сертифікації на відповідність стандартам продукції, яка може становити небезпеку для життя, здоров'я громадян і навколишнього природного середовища, встановлені декретом Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» від 10 травня 1993 р. Залежно від виду продукції відповідним стандартом встановлюються вимоги щодо вмісту токсичних елементів, пестицидів, мікотоксинів, антибіотиків, гормональних препаратів, радіонуклідів, визначення мікробіологічних показників, підсолоджувачів, нітратів, нітритів, синтетичних барвників, сірчистого ангідриду, гістаміну, гельмінтів, ерукової кислоти (для ріпакової олії) тощо.

Не досить позитивним моментом у визначенні відповідності показників якості й безпеки сільськогосподарської продукції є використання радянських ГОСТів за відсутності вітчизняних державних стандартів. Справа навіть не у низькій якості чи змістові самих стандартів, які, до речі, свого часу були достатньою мірою прогресивними і відповідними, а у їх застарілості. Швидка зміна й інноваційний розвиток технологій дозволили застосовувати для виробництва і зберігання сільськогосподарської продукції хімічні речовини, які не були відомі раніше. Тому цілком логічно впливає завдання комплексного підходу до розробки нових державних стандартів сільськогосподарської продукції.

Законом України «Про стандартизацію» від 17 травня 2001 р. визначено стандартизацію як діяльність, що полягає у встановленні положень для

загального і багаторазового застосування щодо наявних чи можливих завдань з метою досягнення оптимального ступеня впорядкування у певній сфері, результатом якої є підвищення ступеня відповідності продукції, процесів та послуг їх функціональному призначенню, усуненню бар'єрів у торгівлі і сприянню науково-технічному співробітництву. •

У сфері виробництва якісної й безпечної сільськогосподарської продукції стандарти найефективніше сприяють активному впровадженню нової техніки й технологій, економному використанню сировини і матеріалів, продовженню строків зберігання продукції та збереженості у ній поживних речовин.

Вимоги до створення стандартів також виокремлюються у окремому стандарті ДСТУ 1.0:2003 «Національна стандартизація. Основні положення», затверджену наказом Держспожив- стандарту від 24 лютого 2003 р. № 32. Цей стандарт установлює мету, принципи та основні завдання стандартизації, суб'єктів та об'єкти стандартизації, нормативні документи (НД) у сфері стандартизації та види стандартів, правила позначання НД та організацію робіт зі стандартизації.

Мета стандартизації у сільському господарстві полягає у встановленні положень, що забезпечують відповідність об'єкта стандартизації своєму призначенню, та безпечність його щодо життя чи здоров'я людей, тварин, рослин, а також майна й охорони природного довкілля, що створюють умови для раціонального використання всіх видів національних ресурсів, котрі сприяють усуненню технічних бар'єрів у торгівлі та підвищують конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції до рівня розвитку науки, техніки і технологій. Мету стандартизації конкретизують основні завдання, покликані забезпечити: 1) безпечність сільськогосподарської продукції для життя і здоров'я людей, тварин, рослин та охорону природного довкілля; 2) захист та збереження продукції сільського господарства, зокрема під час їх транспортування чи зберігання; 3) якість сільськогосподарської продукції відповідно до рівня розвитку науки, техніки, технологій і потреб людей.

Мети стандартизації сільськогосподарської продукції досягають, розробляючи, впроваджуючи та застосовуючи відповідні нормативні документи. Загалом нормативним є документ, який установлює правила, загальні принципи чи характеристики різних видів діяльності або їх результатів. Згідно з рівнями суб'єктів стандартизації в Україні розрізняють такі нормативні документи: 1) національні; 2) організацій. Нормативні документи національного рівня розробляють на об'єкти стандартизації державного значення та приймають на засадах консенсусу. Консенсус — це

загальна згода, яка характеризується відсутністю серйозних заперечень щодо суттєвих питань у більшості заінтересованих сторін та досягається в результаті процедури, спрямованої на врахування думки всіх сторін та зближення розбіжних точок зору.

Нормативні документи організацій можуть розроблятися незалежно від наявності національних документів. Водночас рівень вимог нормативних документів організацій не повинен погіршувати якість і безпечність сільськогосподарської продукції порівняно з національними документами. Нормативні документи організацій існують двох видів: 1) громадських організацій; 2) сільськогосподарських підприємств та їх об'єднань.

Нормативні документи громадських організацій (наукових, науково-технічних та інженерних товариств і спілок) розробляють, якщо є потреба поширити результати фундаментального та прикладного дослідження чи практичного досвіду, одержаних у певних галузях науки чи сферах професійних інтересів. Нормативні документи сільськогосподарських підприємств та їхніх об'єднань розробляють на продукцію, використовувану для власних потреб за умови, якщо в них встановлено положення, що регулюють відносини між виробником (постачальником) і споживачем (користувачем) та за згодою останнього.

Нормативний документ охоплює такі поняття, як «стандарт», «кодекс ustalеної практики» та «технічні умови». Для продукції сільського господарства розробляють два різновиди нормативних документів: стандарти та технічні умови.

Кодекси (правила) ustalеної практики розробляються для врегулювання інших, ніж вироблювана продукція, об'єктів. Їх розробляють на устаткування, конструкції, технічні системи, технічні вироби (житлові, промислові будівлі та споруди, котли, посудини, що працюють під тиском, компресорне устаткування тощо). У кодексах ustalеної практики також зазначають правила та методи розв'язування завдань щодо організації та координації робіт зі стандартизації та метрології, а також реалізації певних вимог технічних регламентів чи стандартів тощо.

Стандартом є документ, розроблений на основі консенсусу та затверджений уповноваженим органом, що встановлює призначені для загального і багаторазового використання правила, інструкції або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, включаючи продукцію, процеси або послуги, дотримання яких є необов'язковим. Стандарт може містити вимоги

до термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певної продукції, процесу чи послуги.

Технічні умови (ТУ) встановлюють вимоги до продукції, призначеної для самостійного постачання, і регулюють відносини між виробником (постачальником) і споживачем (користувачем). У технічних умовах установлюють вимоги до якості і безпечності сировини, охоплюючи вимоги до торгового фірмового знака, термінології, умовних позначень, методів випробовування (вимірювання, контролювання, аналізування), пакування, маркування та етикетування, а також визначають, за необхідності, способи оцінювання відповідності встановленим обов'язковим вимогам. Технічні умови можуть бути стандартом, частиною стандарту або окремим документом.

Позначення нормативного документа складається з індексу, номера та року прийняття. Для національного рівня встановлено такі індекси документів:

- «ДСТУ» — національний стандарт;
- «ДСТУ-ІТ» — пробний стандарт;
- «ДСТУ-Н» — настанова, правила, збір правил, кодекс усталеної практики, що не є стандартом;
- «ДК» — державний класифікатор;
- «ДСТУ-ЗТ» — технічний звіт.

Для інших рівнів визначено такі індекси документів:

- «СОУ» — стандарт організації;
- «ТУУ» — технічні умови, що не є стандартом;
- «СТУ» — стандарт наукового, науково-технічного або інженерного товариства чи спілки.

У сферах, де об'єкти стандартизації швидко змінюються або за потреби накопичити досвід використання виробу чи стандарту з метою апробації положень стандарту чи обґрунтування вибору із можливих запропонованих альтернатив певних положень, розробляють **пробні стандарти**. Вони розробляються у разі потреби, а також на основі проектів міжнародних та регіональних стандартів, які перебувають на завершальних етапах розроблення. Пробні стандарти можуть мати менший рівень консенсусу, зокрема його можна досягнути на рівні технічного комітету стандартизації чи навіть на рівні його робочої групи. Як пробні стандарти можна застосовувати нові документи міжнародної організації стандартизації: РАЗ — загальнодоступні технічні умови; Т5 — технічні умови; ІТА — галузеві технічні угоди.

Процедура створення національних нормативних документів, вимог до їх змісту і внесення змін до них детально регламентується державним стандартом ДСТУ 1.5:2003 «Правила побудови, викладання, оформлення та вимоги до змісту нормативних документів», затвердженим наказом Держспоживстандарту № 85 від 16 травня 2003 р.

Зміст стандартів на сільськогосподарську продукцію залежно від її особливостей містять відповідні групи положень чи вимог: 1) класифікація (поділ за класами); 2) основні параметри і (або) розміри; 3) загальні технічні вимоги; 4) вимоги безпеки; 5) вимоги охорони довкілля; 6) маркування; 7) пакування; 8) правила транспортування та зберігання; 9) методи контролювання; 10) правила приймання; 11) правила експлуатування, ремонту, утилізації; 12) інші.

На продукцію, споживні властивості якої можуть згодом погіршуватися, тобто продовольчі продукти, треба зазначати термін придатності. У стандартах на конкретний вид продукції треба зазначати повний перелік нормативних вимог, які забезпечують життя і здоров'я громадян на всіх стадіях виготовлення та використання продукції.

Функції розробки, розгляду та погодження міжнародних (регіональних) та національних нормативних документів покладено на відповідні технічні комітети, які діють на основі Типового положення про технічний комітет стандартизації, затвердженого наказом Держстандарту України від 20 травня 2002 р. № 98, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 11 липня 2002 р. за № 578/6866. Як один із прикладів можна навести спільний наказ Міністерства сільського господарства України, Держстандарту України, УААІ від 8 вересня 1995 р. № 240/299/118, яким було створено Технічний комітет з стандартизації «Насіння сільськогосподарських культур». Подібним чином створюються й інші технічні комітети за видами сільськогосподарської продукції.

Загалом вимоги стандартів щодо якості й безпечності сільськогосподарської продукції можна проілюструвати на прикладі національного стандарту ДСТУ 3768:2009 «Пшениця», чинного з 1 липня 2009 р. Залежно від показників якості м'яку пшеницю поділяють на 6 класів (класи 1—3 — група А, класи 4—5 — група Б і клас 6), а тверду пшеницю — на 5 класів. М'яку пшеницю групи А використовують для продовольчих (переважно борошномельна та хлібопекарська промисловості) потреб і для експортування. Пшеницю групи Б і 6-го класу використовують на продовольчі і непродовольчі цілі й для експортування

